

Euroopa Kohus kinnitas, et liidu õigusega on vastuolus säilitada raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärgil elektroonilise side liiklus- ja asukohaandmeid üldiselt ja vahet tegemata

Liikmesriigi kohus ei või ajaliselt piirata sellist säilitamist ettenägeva riigisisese õigusakti kehtetuks tunnistamise mõju

2015. aasta märtsis mõisteti G.D.-le lirimaal ühe naise mõrva eest eluaegne vangistus. Puudutatud isik kaebas süüdimõistva kohtuotsuse lirimaa apellatsioonikohtule edasi, väites eelkõige, et esimese astme kohus eksis, kui ta tunnistas lubatavateks tõenditeks telefonikõnedega seotud liiklus- ja asukohaandmed. Et vaidlustada kriminaalmenetluses nende tõendite lubatavust, taotles G.D. ühtaegu lirimaa kõrges kohtus tsiviilkohtumenetluse algatamist, paludes tuvastada, et teatavad 2011. aasta seaduse, mis reguleeris nende andmete säilitamist ja nendele juurdepääsu, sätted on kehtetud, kuna see seadus rikkus talle liidu õigusega antud õigusi. Kõrge kohus nõustus oma 6. detsembri 2018. aasta otsuses G.D. argumentatsiooniga. Lirimaa kaebas selle kohtuotsuse edasi lirimaa kõrgeimale kohtule, kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Kõrgeim kohus palus oma eelotsusetaotluses selgitada liidu õiguse nõudeid, mis käsitlevad nimetatud andmete säilitamist raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärgil ja vajalikke tagatise seoses juurdepääsuga sellistele andmetele. Samuti küsis ta, milline ulatus ja ajaline mõju on sellel võimalikul kehtetuks tunnistamisel, mida ta peab tegema, arvestades, et liri 2011. aasta seadus oli vastu võetud selleks, et võtta üle direktiiv 2006/24/EÜ¹, mille Euroopa Kohus tunnistas kehtetuks 8. aprilli 2014. aasta otsuses Digital Rights Ireland jt².

Euroopa Kohtu suurkoda kinnitas esiteks oma väljakujunenud kohtupraktikat³, mille kohaselt on liidu õigusega⁴ **vastuolus liikmesriigi seadusandlikud meetmed, mis näevad ennetavalt, raskete kuritegude vastu võitlemise eesmärgil ette elektroonilise side liiklus- ja asukohaandmete üldise ja vahet tegemata säilitamise.**

Nimelt ei piirdu eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv niisugustele andmetele juurdepääsu reguleerimisel tagatistega, mille eesmärk on vältida kuritarvitusi, vaid sätestab konkreetselt liiklus- ja asukohaandmete **säilitamise keelu põhimõtte**. Nende andmete säilitamine

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta direktiiv 2006/24/EÜ, mis käsitleb üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujate tegevusega kaasnevate või nende töödeldud andmete säilitamist ja millega muudetakse direktiivi 2002/58/EÜ (ELT 2006, L 105, lk 54).

² 8. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Digital Rights Ireland, [C-293/12](#) (vt [pressiteade nr 54/14](#)).

³ 8. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Digital Rights Ireland, [C-293/12](#), 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Tele2 Sverige ja Watson jt, [C-203/15 ja C-698/15](#) (vt [pressiteade nr 145/16](#)), 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Privacy International, [C-623/17](#) ja kohtuotsus La Quadrature du Net jt, [C-511/18, C-512/18](#), Ordre des barreaux francophones et germanophone jt, [C-520/18](#) (vt [pressiteade nr 123/20](#)), ning 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks), [C-746/18](#) (vt [pressiteade nr 29/21](#)).

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiiv 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11) (edaspidi „eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv“), koostöös Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklitega 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõikega 1.

kujutab niisiis endast iseenesest ühelt poolt erandit sellest säilitamise keelust ja teiselt poolt harta artiklitega 7 ja 8 tagatud põhiõiguste eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele riivet.

Kuigi eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv lubab liikmesriikidel piirata neid õigusi ja kohustusi eelkõige kuritegudega võitlemise eesmärgil, peavad need piirangud siiski järgima proportsionaalsuse põhimõtet. See põhimõte nõuab, et järgitaks mitte ainult sobivuse ja vajalikkuse nõudeid, vaid ka nõuet, et need meetmed oleksid taotletava eesmärgi suhtes **proportsionaalsed**. Nii on Euroopa Kohus juba otsustanud, et kuitahes oluline raske kuritegevuse vastu võitlemine ka ei oleks, ei saa see õigustada üksinda seda, et peetakse vajalikuks niisugust liiklus- ja asukohaandmete üldise ja vahet tegemata säilitamise meedet nagu direktiivis 2006/24 sätestatu. Samamoodi ei saa isegi liikmesriikide positiivsed kohustused, mis puudutavad selliste sätete kehtestamist, mis võimaldavad tõhusalt kuritegude vastu võidelda, õigustada seda, et peaaegu kogu elanikkonna põhiõigusi riivatakse nii raskelt, nagu seda teevad riigisisised õigusnormid, milles on ette nähtud selline liiklus- ja asukohaandmete säilitamine, ilma et andmesubjektide andmetest ilmneks vähemalt kaudne seos taotletava eesmärgiga.

Euroopa Kohus tuletas veel meelde, et erinevad positiivsed kohustused tulenevad avaliku võimu organitele hartast ja seisnevad näiteks õiguslike meetmete vastuvõtmises eesmärgiga kaitsta era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust, aga ka inimeste kehalist ja vaimset puutumatust, ning keelata piinamine ning ebainimlik või alandav kohtlemine. Seega tuleb neil **erinevad õigustatud huvid ja õigused ühitada**. Üldisest huvist lähtuvat eesmärki taotledes ei tohi jätta arvesse võtmata, et see peab olema kooskõlas põhiõigustega, mida meede puudutab, ning selleks tuleb saavutada **tasakaal** nimetatud üldise huvi eesmärgi ning asjasse puutuvate õiguste vahel, kontrollides, et nimetatud eesmärgi olulisus on sellest meetmest tuleneva riive raskusega vastavuses.

Nendest kaalutlustest lähtudes lükkas Euroopa Kohus tagasi muu hulgas argumentatsiooni, et eriti rasket kuritegevust võib samastada ohuga riigi julgeolekule, mis osutub tõeliseks ja vahetuks või ettearvatavaks ja võib liiklus- ja asukohaandmete üldise ja vahet tegemata säilitamise meedet piiratud aja jooksul õigustada. See oht erineb nimelt oma laadi, raskusastme ja seda moodustavate asjaolude erilisuse poolest sellisest üldisest ja püsivast ohust, et võivad tekkida avalikku julgeolekut kahjustada võivad – sh rasked – pinged või häired, või raskete kuritegude toimepanemise ohust.

Samas otsustas Euroopa Kohus teiseks ja kinnitades oma varasemat kohtupraktikat, et liidu õigusega ei ole vastuolus seadusandlikud meetmed, mis tema otsuses toodud tingimustel näevad raske kuritegevuse vastu võitlemise ja avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmise eesmärgil ette:

- **liiklus- ja asukohaandmete eesmärgipärase säilitamise** vastavalt andmesubjektide kategooriatele või geograafilise kriteeriumi põhjal;
- **sideühenduse lähtepunktile omistatud IP-aadresside üldise ja vahet tegemata säilitamise**;
- **elektroonilise side vahendite kasutajate identiteediga seotud andmete üldise ja vahet tegemata säilitamise ning**
- teenuste osutajate valduses olevate liiklus- ja asukohaandmete kiirsäilituse (*quick freeze*).

Euroopa Kohus selgitas neid erinevaid meetmete kategooriaid.

Kõigepealt võivad pädevad riigiasutused võtta eesmärgipärase säilitamise meetme, mis põhineb geograafilisel kriteeriumil, näiteks keskmine kuritegevuse tase konkreetses geograafilises piirkonnas, ilma et neil oleks tingimata konkreetseid tõendeid raskete kuritegude ettevalmistamise või toimepanemise kohta nendes piirkondades. Ta lisas, et selline säilitamise meede, mis puudutab kohti või ehitisi, mida pidevalt külastab väga suur hulk inimesi, või ka strateegilisi kohti, nagu lennu-, raudtee- ja bussijaamad või kiirteemaksu kogumise alad, võimaldab pädevatel

asutustel koguda teavet selliste isikute viibimise kohta nendes kohtades või geograafilistes piirkondades, kes seal viibides kasutavad elektroonilise side vahendit, ning teha sellest raske kuritegevuse vastase võitluse eesmärgil järeldusi nende isikute kohalolu ja tegevuse kohta neis kohtades või geograafilistes piirkondades.

Edasi märkis Euroopa Kohus, et ei eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga ega ühegi muu liidu õigusaktiga ei ole vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille eesmärk on võitlus raske kuritegevuse vastu ja mille kohaselt kontrollitakse sellise elektroonilise side vahendi nagu ettemaksuga SIM-kaardi omandamisel ostja isikusamasust tõendavaid ametlikke dokumente ja müüjal tuleb nendest saadud teave registreerida, kusjuures müüja on kohustatud andma pädevatele riigiasutustele vajaduse korral juurdepääsu sellele teabele.

Lõpuks leidis Euroopa Kohus, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga ei ole vastuolus see, kui pädevad riigiasutused teevad kiirsäilituseks ettekirjutuse juba alates avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu või võimaliku raske kuriteo uurimise esimesest etapist, st alates hetkest, mil need asutused võivad riigisisesest õiguse asjakohaste sätete alusel sellist uurimist alustada. Sellist meetet võib laiendada liiklus- ja asukohaandmetele, mis on seotud muude isikutega kui need, keda kahtlustatakse raske kuriteo kavandamises või toimepanemises või riigi julgeoleku kahjustamise kavandamises või kahjustamises, tingimusel et need andmed võivad objektiivsete ja mittediskrimineerivate asjaolude alusel kaasa aidata sellise kuriteo või riigi julgeoleku kahjustamise väljaselgitamisele, nagu seda võivad kuriteos kannatanu andmed või tema sotsiaalsesse või tööalasesse lähikonda kuuluvate isikute andmed.

Neid erinevaid meetmeid võib riigi seadusandja valiku kohaselt ja rangelt vajaliku piire järgides kohaldada koos.

Euroopa Kohus lükkas tagasi ka argumentatsiooni, mille kohaselt peab pädevatel riigiasutustel raske kuritegevuse vastu võitlemiseks olema võimalus juurdepääsuks liiklus- ja asukohaandmetele, mis on säilitatud üldiselt ja vahet tegemata vastavalt Euroopa Kohtu kohtupraktikale, kui neil tuleb seista silmitsi riigi julgeolekut ähvardava suure ohuga, mis osutub tõeliseks ja vahetuks või ettearvatavaks. Nimelt seab see argumentatsioon selle juurdepääsu sõltuvusse asjaoludest, mis ei ole raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgiga seotud. Pealegi võib selle argumentatsiooni kohaselt olla juurdepääs õigustatud ka vähem tähtsa eesmärgiga kui säilitamise aluseks olnud eesmärk, milleks on riigi julgeoleku tagamine, kuid see läheks vastuollu üldisest huvist lähtuvate eesmärkide hierarhiaga, mille raames tuleb hinnata säilitamismeetme proportsionaalsust. Kui sellist juurdepääsu lubada, võiks keeld andmeid raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil üldiselt ja vahet tegemata säilitada kaotada kogu oma soovitava toime.

Kolmandaks kinnitas Euroopa Kohus, et liidu õigusega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt peab elektroonilise side teenuste osutajate säilitatavatele andmetele juurdepääsu taotlusi, mille politsei raskete kuritegude uurimise ja menetlemise raames esitab, tsentraliseeritult läbi vaatama politseiametnik, ja see on nii isegi juhul, kui teda abistab politseis loodud üksus, kellel on oma ülesannete täitmisel teatav autonoomia ja kelle otsuste üle saab hiljem teha kohtulikku kontrolli. Selles osas kinnitas Euroopa Kohus nimelt oma kohtupraktikat, mille kohaselt selleks, et tegelikkuses tagatud sellistele isikuandmetele nagu liiklus- ja asukohaandmed juurdepääsu rangete tingimuste täielik järgimine, peab pädevate riigiasutuste juurdepääs säilitatud andmetele olema allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse tehtavale eelnevale kontrollile ja et see kohus või haldusasutus peab tegema oma otsuse juurdepääsu taotleva asutuse põhjendatud taotluse alusel, mis on ennekoike esitatud kuriteo ennetamise, avastamise või kohtus menetlemise raames. Kuid politseiametnik ei ole kohus ja tal ei ole kõiki sõltumatuse ja erapooletuse tagatise, mis on nõutavad selleks, et teda võiks käsitada sõltumatu haldusasutusena.

Neljandaks ja viimaseks kinnitas Euroopa Kohus oma kohtupraktikat, mille kohaselt on liidu õigusega vastuolus see, kui liikmesriigi kohus piirab ajaliselt mõju, mis kaasneb sellega, kui ta tunnistab kehtetuks riigisisesest õigusakti, millega on elektroonilise side teenuste osutajatele kehtestatud kohustus liiklus- ja asukohaandmeid üldiselt ja vahet tegemata säilitada ning mille ta on kohustatud riigisisesest õiguse alusel kehtetuks tunnistama seetõttu, et see on vastuolus eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga.

Samas tuleb Euroopa Kohus meelde, et niisuguse säilitamise teel saadud tõendite lubatavus kuulub vastavalt liikmesriikide menetlusautonoomia põhimõttele riigisisese õiguse kohaldamisalasse, tingimusel et järgitakse eelkõige võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtet.

MÄRKUS: Eelotsusetaotlus võimaldab liikmesriikide kohtutel taotleda kohtuvaidluste lahendamisel Euroopa Kohtult liidu õiguse tõlgendamist või liidu õigusakti kehtivuse üle otsustamist. Euroopa Kohus ei lahenda riigisisest kohtuvaidlust. Kohtuasja lahendamine kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega on liikmesriigi kohtu ülesanne. Euroopa Kohtu otsus on ühtlasi siduv ka teistele liikmesriikide kohtutele, kes lahendavad sarnast probleemi.

Ajakirjandusele mõeldud mitteametlik dokument, mis ei ole Euroopa Kohtule siduv.

Otsuse [terviktekst](#) on CURIA veebileheküljel alates selle kuulutamise päevast.

Täiendavat teavet annab Marta Osleja, ☎ (+352) 4303 6005

Kohtuotsuse kuulutamisest saab pildisalvestisi „[Europe by Satellite](#)” kaudu ☐ ☎ (+32) 2 2964106